

УДК 82-93: 504

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-2\(32\)-281-294](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-2(32)-281-294)

Качак Тетяна Богданівна доктор філологічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, <https://orcid.org/0000-0002-6863-1736>

Близнюк Тетяна Олександрівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти та освітніх інновацій, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, <https://orcid.org/0000-0002-0558-2201>

ВІД КАЗКИ ДО ЕКОКРИТИКИ: АНАЛІЗ ПОВІСТЕЙ ПРО ПРИРОДУ Г. ПАГУТЯК, А. БАЧИНСЬКОГО, В. ПОЛЯНКА

Анотація. Стаття присвячена екокритичному аналізу повістей Галини Пагутяк («Втеча звірів, або Новий бестіарій»), Андрія Бачинського («Примари Чорної діброви») та Віктора Полянка («Приборкання Кичери»). Залежно від змістових акцентів та жанрової форми твору автори по-різному висвітлюють образи природи, проблемні екоситуації, поведінку людей.

Екокритичне осмислення дитячої літератури полягає в комплексному аналізі художніх особливостей зображення природи, визначенні, чи вона виступає лише тлом для подій чи є багатограним образом, складовою частиною сюжету; виокремленні екологічних проблем, актуалізованих у текстах.

У статті окрему увагу приділено художній репрезентації конфліктів між людиною та природою, різних екопроблем сучасного суспільства (незаконна вирубка лісів, забруднення довкілля та порушення екологічного балансу). Розглянуто, як у творах відображаються наслідки цих конфліктів і які можливі шляхи їх вирішення. Доведено важливу роль персонажів у відображенні проблеми збереження довкілля. Їхню модель поведінки осмислюють читачі, тому важливо, чи виступають вони захисниками природи, чи їхні дії сприяють її знищенню. Визначено екологічні цінності, які пропагують автори, а також моральні й екологічні уроки, заcodedані у текстах і спрямовані на формування екологічної свідомості реципієнтів.

Оскільки твори, які стали об'єктом аналізу, містять казкові елементи, екокритичне осмислення передбачає їхню інтерпретацію з урахуванням жанрової природи, взаємодії вигаданого і реального світів. Таке прочитання

дозволило глибше побачити екологічні проблеми, можливі наслідки екологічних криз та розглянути шляхи їх вирішення, запропоновані через сюжети, події й образи, що постають у літературних творах.

Стаття підкреслює важливість таких творів для розвитку екологічної свідомості у дітей, виховання відповідального ставлення до природи та формування моральних орієнтирів щодо збереження навколишнього середовища.

Ключові слова: дитяча література, екокритика, казка, тема природи, Галина Пагутяк, Андрій Бачинський, Віктор Полянко.

Kachak Tetiana Bohdanivna Doctor of Philological Sciences, Professor, Professor of the Department of Primary Education and Educational Innovations of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, <https://orcid.org/0000-0002-6863-1736>

Blyznyuk Tetyana Oleksandrivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Primary Education and Educational Innovations of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, e <https://orcid.org/0000-0002-0558-2201>

**FROM FAIRY TALE TO ECOCRITICISM:
ANALYSIS OF NOVELLAS ABOUT NATURE
BY H. PAHUTYAK, A. BACHYNSKYI, V. POLYANKO**

Abstract. The article is dedicated to the ecocritical analysis of the novellas by Halyna Pahutyak («The Escape of the Beasts, or the New Bestiary»), Andrii Bachynskyi («Ghosts of Black Oak Wood»), and Viktor Polyanko («Taming of Kychera»). Depending on the thematic emphasis and the genre form of the work, the authors portray nature, ecological issues, and human behavior in different ways.

Ecocritical interpretation of children's literature involves a comprehensive analysis of the artistic features of nature's depiction, determining whether nature serves merely as a backdrop for events or if it is a multifaceted image, an integral part of the plot, and identifying the ecological problems addressed in the texts.

The article draws attention to the artistic representation of conflicts between humans and nature, such as ecological problems like illegal logging, environmental pollution, and the disruption of ecological balance. It examines how the consequences of these conflicts are depicted in the works and what possible solutions are suggested. The vital role of the characters in environmental conservation is demonstrated. Their models of behavior are interpreted by

readers, making it crucial whether they act as defenders of nature or if their actions contribute to its destruction. The ecological values promoted by the authors, as well as the moral and ecological lessons embedded in the texts, aimed at developing ecological consciousness in the recipients, are identified.

Since the works analyzed contain fairy-tale elements, the ecocritical clarification includes their interpretation, taking into account the genre nature and the interaction of fictional and real worlds. This reading allows for a deeper understanding of ecological issues, the potential consequences of ecological crises, and the exploration of proposed solutions through the plots, events, and images presented in the literary works.

With this article the researchers emphasize the importance of such works for the development of ecological awareness in children, fostering a responsible attitude towards nature, and forming moral guidelines for the preservation of the environment.

Keywords: children's literature, ecocriticism, fairy tale, nature theme, Halyna Pahutyak, Andrii Bachynskyi, Viktor Polyanko.

Постановка проблеми. У сучасній дитячій літературі простежується виразна тенденція актуалізації екологічної тематики, що зумовлено різними чинниками. Одним із них є усвідомлення важливості охорони навколишнього середовища та необхідності формування екологічної культури у дітей засобами дитячої літератури. Це особливо актуально у контексті глобальних екологічних викликів, таких як зміна клімату, забруднення навколишнього середовища та втрата біорізноманіття. Проблеми екологічної безпеки й екологічної освіти загострюються і внаслідок війни в Україні, яка суттєво змінила підхід до екологічних питань. Масштабні руйнування інфраструктури, забруднення водних ресурсів, повітря та ґрунтів, а також зміни в повсякденному житті, пов'язані з переміщенням людей та зміною їхнього способу життя, потребують суспільної реакції й конкретних дій, спрямованих на природозбереження. Ці проблеми порушують в адресованих дітям творах Катерина Єгорушкіна («Мої вимушені канікули»), Ганна Осадко («Дубочок з війни»), Настя Музиченко («Врятовані хвостики»), Іван Андрусяк («Жерар Партизан») та інші письменники.

Залежно від змістових акцентів та жанрової форми твору автори по-різному висвітлюють образи природи, проблемні екоситуації, поведінку людей. Поетичні та прозові казки для найменших Олега Кобеля («Врятований ліс», «Захисник чистоти», «Первоцвіти»), Катерини Єгурошкіної («Арчі»), Оксани Рубльової («Правічний ліс»), Олени Скулдоватової («Світлячок і Вітрячок») розповідають про незаконне вирубування дерев,

засмічення лісів, бережливе ставлення до природи, способи збереження чистоти природного довкілля та ощадливого використання природних ресурсів (води, енергії).

Пригодницькі повісті для молодших школярів і підлітків Галини Пагутяк («Втеча звірів, або Новий бестіарій»), Андрія Бачинського («Примари Чорної діброви»), Віктора Полянка («Приборкання Кичери») відображають різноманітні аспекти екологічних проблем, поєднуючи казкові мотиви з реалістичними елементами. Автори не лише описують природні ландшафти, але й акцентують увагу на відповідальності людини за збереження довкілля. Екокритика як літературознавчий підхід дозволяє проаналізувати ці твори крізь призму екологічних ідей, розкрити приховані смисли та показати, як література може сприяти формуванню екологічної свідомості. З огляду на те, що згадана проза не була предметом такої інтерпретації, ця розвідка на часі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження дитячої літератури, в якій порушені екологічні теми й проблеми, науковці, як правило, здійснюють із залученням екокритичного підходу, заснованого на аналізі взаємозв'язку між літературою та фізичним середовищем. Закономірним у цьому контексті є звернення до праць з проблем екокритики Ч. Глотфелті (Ch. Glotfelti), Б. Лоуренса (B. Lawrence), Д. Гладвіна (D. Gladwin), С. Шинде (S. Shinde) та ін., в яких описаного основи та етапи теорії екокритицизму, висвітлено тенденції, які визначають її еволюцію від романтизму, екофетишизму, дискурсивного фемінізму до екокосмополітизму, екокультурних студій, екофемінізму, «зелених» гендерних теорій.

Автори досліджень враховують ключові завдання екокритики: перепрочитання творів з екоцентричної позиції; особлива увага на письменників, у творчості яких природа відіграє головну роль; обстоювання екоцентричних цінностей; визначення значущості екологічно зорієнтованого тексту. Екокритику використовують як етичну критику та педагогіку, що досліджує та віднаходить зв'язок між індивідом, суспільством, природою та текстом (К. Кокінос (C. Cocinos)). Все частіше пов'язують екокритичний підхід з розглядом дитячої літератури в оптиці екопедагогічного потенціалу Г. Гаард (Greta Gaard), Г. Мейсі та К. Бредфорд. (G. Massey & C. Bradford), Н. Гога (N. Goga), С. ван дер Бек та Ч. Лехман (S. van der Beek & Ch. Lehmann).

Екологічна тема в українській літературі для юних читачів – предмет наукового аналізу Віталіни Кизилової, Юлії Куманської, Марини Варданян, Марини Киреєвої та ін. Ю. Куманська з використанням інструментарію екокритики здійснила комплексне дослідження адресованих юним читачам текстів Зірки Мензатюк, Олеса Ільченка, Івана Андрусика [5]. М. Варданян

та М. Кирєєва проаналізували художні особливості репрезентації чорнобильської теми в українській літературі для дітей та юнацтва [11;12], а В. Кизилова на прикладі аналізу казок Юлії Смаль, К.Єгорушкіної, О. Купріян, К. Міхалціної окреслила типологічні особливості української новітньої авторської екологічної казки, її динаміку та функції [4].

Літературознавчу інтерпретацію творів Г. Пагутяк, А. Бачинського та В.Полянка запропонували Тетяна Качак, Віталіна Кизилова, Наталія Марченко.

Мета статті – висвітлити результати екокритичного осмислення повістей Галини Пагутяк («Втеча звірів, або Новий бестіарій»), Андрія Бачинського («Примари Чорної діброви»), Віктора Полянка («Приборкання Кичери»), акцентуючи на художньому показі природи, взаємодії людини з довкіллям та репрезентації екологічних проблем через призму літературних образів і сюжетів.

Виклад основного матеріалу. Екокритика – це дослідження культури та культурних продуктів (мистецьких творів, писань, наукових теорій тощо), які певним чином пов'язані зі ставленням людини до світу природи. Екокритика – міждисциплінарний підхід, який здатен забезпечити аналіз наших стосунків з природою в епоху руйнування навколишнього середовища в гуманістичному розумінні [10].

Має рацію К. Кокінос, стверджуючи, що екокритика стикається з двома ключовими викликами: по-перше, важливо не допустити, щоб вона перетворилася на черговий академічний «ізм», який існує лише заради публікацій, втрачаючи свою соціальну та професійну значущість. По-друге, необхідно використовувати екокритичні підходи для перегляду усталених літературних канонів, ставлячи під сумнів висвітлене ставлення до природи та місця людини в ній [9]. Автор пропонує не обмежуватися розглядом лише природничої літератури, а аналізувати весь спектр літературних творів — від дитячої літератури до сучасної поезії, адже екокритичні підходи можуть органічно доповнити феміністичні та мультикультурні перспективи, які вже довели свою ефективність у формуванні канонів.

Екокритичне осмислення дитячої літератури розуміємо як комплексний аналіз того, як природа представлена у адресованих дітям творах – чи виступає вона лише тлом для подій, чи є складовою сюжету, з якими екологічними проблемами пов'язаний образ природи. Важливо дослідити, як у творах висвітлюються конфлікти між людиною та природою, такі як незаконна вирубка лісів, забруднення довкілля та наслідки порушення екологічного балансу, а також можливі шляхи їх вирішення. Особливу увагу зосереджуємо на ролі персонажів у збереженні довкілля, визначенню того, чи виступають вони захисниками природи, чи їх дії сприяють її

знищенню. Суттєвим є виокремлення екологічних цінностей, які пропагують письменники, а також аналіз екологічних та моральних уроків, закодованих у текстах і спрямованих на розвиток екологічної свідомості у читачів. Не менш важливою є інтерпретація символів природи, через які автори виражають екологічні й моральні питання. Оскільки твори містять казкові елементи, екокритичне осмислення інтегрує жанровий аналіз, охоплює дослідження взаємодії вигаданого і реального світів задля глибшого усвідомлення екологічних проблем і можливості спроектувати їхні наслідки та побачити шляхи вирішення (Рис. 1.).

Рис.1. Екокритичне осмислення дитячої літератури – комплексний аналіз компонентів

«Для екокритиків природа існує насправді – зовні, поза ними; це не абстрактне поняття, котре можна взяти в лапки, а реальність, яка впливає на нас і на яку можемо впливати ми, навіть згубно, якщо будемо поводитися з нею по-хижацькому» [1, с. 296]. Саме тому основним завданням теоретиків цього напрямку є прочитання твору «з екоцентричної позиції, звертаючи особливу увагу на репрезентацію в них світу природи» [1, с. 310].

Аналізуючи з екокритичної точки зору названі повісті Галини Пагутяк, Андрія Бачинського, Віктора Полянка, зауважуємо, що усі автори висвітлюють образ природи, акцентують на згубній для навколишнього середовища діяльності людини, показують, як герої твору демонструють екологічно свідому поведінку, але з огляду на обрані жанрові параметри повістей роблять це по-різному.

Галина Пагутяк у повісті «Втеча звірів, або Новий бестіарій» показує природу багатоаспектно, актуалізуючи казковість як «жанровий компонент, який виявляється в поєднанні реального і вигаданого; використанні казкових мотивів, казкових персонажів та героїв, елементів поетики казки» [3, с. 123]. У передмові авторка обумовлює композиційну побудову повісті як «книги в книзі»: «Хочу звернути твою увагу на дві книги, що увійшли сюди. Перша – «Aphologia animifilia», що в перекладі з латини означає «На захист тварин», – написана радше для людей, ніж для звірів. А друга – «Книга Єдинорога» – навпаки, швидше для звірів, ніж для людей. Ну, а третя – моя» [7, с. 6].

Історія про дівчинку Доню, яка поїхала з батьками в село і знайшла книжку, де описано тварин, що зникли, поєднує реальний та ірреальний світи. Дівчинка надто багато фантазує. Саме завдяки цьому вмінню, вона знайомиться з Каспаром, з яким і починає свою мандрівку до моря, сповнену пригод та зустрічей із різними тваринами. Каспар – хлопчик, якого Доня побачила на стародавній підставці від дзеркала. Вона уявила собі його, навіть ім'я «ніби хтось на вухо шепнув». Каспар Гузар обрав собі життя без людей: серед звірів і птахів, яких намагається пізнавати й захищати. Він шукає Єдинорога, щоб разом супроводити «живих і ніким не зрозумілих істот» на Корабель, на якому вони відпливуть «туди, звідки немає вороття».

Доня – особлива дівчинка, яка живе у власному вигаданому світі. Її уява дозволяє у буденних речах бачити незвичне: то в неї перед очима у травах, немов на хвилях, пливе хата-корабель, то перед нею зринає «корабель звірів». Біблійна ремінісценція про Ноїв ковчег розгорнута письменницею на тлі порушених проблем знуцання людей над тваринами.

Казкова повість Г. Пагутяк, як цього вимагає жанр, містить персоніфікацію (звірі говорять, кіт доглядає будинок, папуга Алегорія наділена людськими рисами), казкове перетворення дітей на горобців, розповіді про речі, яких не існує і які часто є алогічні з погляду дорослих, так звані «чарівні предмети» (дзеркало, книжка), здатні трансформуватися, зникати тощо. Є тут і середньовічний ритуал посвячення Каспара у Срібні Лицарі Звірів. Як стверджує В. Кизилова, «засоби казкової поетики (персоніфікація природи, перипетійно-пригодницький сюжет, діалогіч-

ність творів, інформативність, конкретно-чуттєва образність, динамічний казковий персонаж) забезпечують своєрідність художнього світу, підпорядковані осягненню читачами основної ідеї творів, демонструють співзвучність жанру духовним запитам епохи» [4, с. 58].

Письменниця у цьому творі співставляє дитинство й доросле життя; роздумує над проблемою спілкування дитини зі світом природи. Така комунікація з одного боку відбувається опосередковано, завдяки читанню книги, дитячій уяві, а з іншого – безпосередньо, бо ж Доня мандрує у часі й опиняється в іншому часопросторі. Протиставлення світу людей і тварин у Г.Пагутяк надто контрастне, хоча «історія звірів існує поряд з історією людей»: «тварини захищаються, люди нападають» [7, с. 80].

Конфлікт людини і природи виявляється в тому, що звірі «бояться людини. Навіть якщо вона без рушниці». Цей страх підкреслює, наскільки природа відчужена від світу людей, які руйнують природний баланс. Вовки засвідчують жорстокість людей у ставленні до природи: «Ми не вбиваємо собі подібних, ми потребуємо тільки того, що може підтримати нам життя. А люди вбивають у лігвах наших маленьких і беззахисних дітей, вирубують наші ліси й розполохують нашу здобич» [7].

Екологічна перспектива безрадісна: «Тепер уже ніхто не побачить, як на кінчиках золотих рогів Оленя повисне сонце, як Єдиноріг спочиває під кущем шипшини, як Левеня пильнує першу здобич, як блищить роса на пір'ї Райського Птаха, як Дракон лишає сліди на піску. Не почують гудіння Хруща на квітучій вишні, співу Сирени на Дністрі, обережних кроків Дикого Лісового Коника. За ними покинуть Землю-матір і інші» [7].

Екологічні цінності втілені в образах звірів і фантастичних істот. Єдиноріг, наприклад, символізує втрачену гармонію між людиною та природою: «У неволі я вмирав, бо не міг жити без волі, як без повітря». Авторка тему агресивного підкорення людиною природи, зокрема поневолення тварин підкреслює й в епізоді, де описує звіринця. Каспар ненавидів клітки. Доня мріяла про свободу для всіх тварин, яких тримали у звіринцях. Історія пантери, яка просила Каспара подарувати їй свободу, є типовою ілюстрацією екопроблеми, поширеної у всьому світі:

«Я подарував би свободу усім звірам, але де ж ті ліси, у яких вони могли б жити в безпеці? І чи зможуть там жити народжені в клітці?»

— Подивись, Каспаре, чи могла я народитися в неволі? Мені буде тісно навіть у найбільшій клітці.

— Так, ти схожа на чорну блискавку.

— О, мене так називала моя мати! Вони всі були плямисті і дуже тішились, що я чорна, адже це свідчить про шляхетність крові.

— То звідки ти?

— З лісів Амазонки, яку ми називали Зубатою рікою, бо там водилося багато крокодилів. Я була ще підлітком і тільки-но почала осягати високе мистецтво ловів. Тепер не має значення, як я сюди потрапила. Головне, що я вільнонароджена.

— Має значення лише те, що ти вільна духом, — сказав Каспар. — Інші звірі, можливо, страждають так само» [7].

Роль персонажів у збереженні довкілля розкривається через думки, мову, поведінку й дії головної героїні Доні та Каспара. Доня прагне пізнати ліс і звірів, вона сповнена віри у відновлення природи. Каспар, своєю чергою, намагається захистити та зрозуміти звірів, особливо Єдинорога: «Я не за себе хочу перепросити, а за всіх людей, що не вірять у нього». Він прагне донести кожному, що для збереження природи потрібне розуміння її цінності.

У книзі подано описи тварин – власне бестіарій. Умовно можна окреслити їх типологію. Це звірі реальні (хоча вони й розмовляють у казковій повісті, однак насправді вони існують: кіт, павук, папуга, лебідь, леви, чорна пантера, вовки та інші), вигадані (Дикий Лісовий Кінь, Золоторогий олень, Єдиноріг), міфічні (Фенікс), біблійні (Райський птах), вимерлі види тварин (дракон, тур, мамонт), звірі-сузір'я (Велика Ведмедиця, Малий Лев, Летюча Риба), звірі-предмети (Житній вовк).

Природа у повісті Галини Пагутяк має символічне значення. Втілення тварин як персонажів, які бунтують проти людської жорстокості, є метафорою, символом природи, що кардинально змінюється під впливом діяльності людини. Втеча звірів – це не просто фізичне переселення, це спроба втекти від неминучого знищення та деградації. Разом з тим природа у творі – це символ живої сили, яка прагне до відновлення і боротьби за своє існування.

Основний екологічний урок, який дає нам повість, – важливість відповідального ставлення до природи, розуміння того, що знищення екосистеми веде до глобальних наслідків не тільки для флори і фауни, а й для людей. Галина Пагутяк дуже чітко формулює екопроблеми і екоцінності: «Що більше ми віддаляємось від природи, то більше віддаляємось від людей» [7, с. 62], «Треба поважати кожне життя, хай це буде життя комашки, ящірки чи пташки». Авторка демонструє високий рівень екологічного мислення, а її повість спрямована на розвиток екосвідомості й ековідповідальності в юних читачів.

До екологічно відповідальної поведінки юних читачів спонукають не лише казкові наративи, але й реалістичні, зокрема пригодницькі повісті. Прикладом цього є реалістична повість Андрія Бачинського «Примари Чорної діброви» та реалістична повість з фантастичними елементами

Віктора Полянка «Приборкання Кичери». Екологічна тематика тут органічно поєднується з елементами пригодницького жанру: персонажі вступають у боротьбу за збереження природи, стикаючись із викликами, які змушують їх проявляти кмітливість, відвагу та наполегливість. Однак, якщо сюжет першого твору побудований на розв'язанні юними героями екологічної проблеми, то у другому творі екологічна проблема не є основою пригодницького квесту, а висвітлюється побіжно.

А. Бачинський у пригодницькій повісті «Примари Чорної діброви» розкриває екологічну проблему вирубки лісів і знищення природи. Традиційна «канікулярна» повість, у якій мало б ітися про сільський відпочинок і канікули школяра Романа, перетворюється на справжню боротьбу підлітків проти знищення природи. Чужинці захотіли вирубати ліс біля села і знищити річку, обіцяючи місцевим жителям басейни та аквапарки. Щоб реалізувати задумане, вони використовують політичні важелі впливу, залякування, пропонують матеріальну вигоду тим, хто сприятиме незаконній вирубці. Місцеві мешканці мовчать, бо не вірять, що їм під силу протистояти цьому. І тільки Роман із друзями-підлітками протистоять браконьєрам і починають діяти, щоб зарадити великій вирубці.

Роман розповідає про екотабір в їхній школі та екоініціативи й мотивує усіх діяти: діти влаштовують акції протесту, використовуючи доступні їм способи (лякають лісорубів примарами, псують їм інструменти, перекопують дорогу, щоб не можна було вивозити дерева), намагаються привернути увагу до проблеми знищення Чорної діброви інших членів громади, переконати їх, що збереження природи важливіше за обіцяні короточасні матеріальні вигоди. Вони бунтують проти незаконних дій лісорубів, засмічення річки і навіть самотужки (без дозволу дорослих) відправляють офіційний запит на бланку сільради в Міністерство захисту довкілля і природних ресурсів, щоб перевірили законність цієї вирубки.

А. Бачинський порушує тему екологічної свідомості, громадянської активності та відповідальності за довкілля. Показує, як молоде покоління своєю активністю може бути прикладом для інших стати на захист природи, вчити цінувати те, що є, боротися за своє майбутнє. Чорна діброва для мешканців села – це не лише природа, а й культура й історична пам'ять, зв'язок з минулим і екологічна безпека у майбутньому.

Приклад екоактивності є й у повісті В. Полянка «Приборкання Кичери». Її сюжет розгортається на основі серії пригод молодого сім'ї, яка на десятиріччя сина Мирослава вирушає у гори. Як слушно зауважила Наталія Марченко, пригодницький характер твору забезпечує динамічний розвиток сюжету, де буденна мандрівка «перетворюється у справжній "кіношний квест", у якому сплітаються історія та містика, політичні й особисті

таємниці, екологія довкілля та духу» [6]. Оповідь веде сам Мирослав. Спочатку він негативно сприйняв новину про те, що вони йдуть в похід, але коли тато довіряє йому карту і компас, з'являється інтерес до мандрівки.

Ще більше зацікавлення викликає підземне місто часів СРСР – Ужгород 61, побудоване у горі як секретна військова база і евакуйоване у 1991 році, коли Україна відновила незалежність. Під час походу родина відкриває і криївку УПА (українських воїнів-партизанів, які боролися за незалежність). Автор торкається історичних питань, пов'язаних із тоталітарним режимом, країною, в якій нехтували екологією, виготовляли хімічну і ядерну зброю, спрямовану на знищення людини й природи. Саме Катерина, яка є нащадком російського кббіста, наймає лісорубів, щоб незаконно вирубували ліс і знищили Карпати. Так намагається помститися українцям за те, що забрали Карпати у росіян. Вона впевнена, що незабаром всі прочитають «некролог карпатських лісів» [8, с.191], бо й місцеві мешканці готові за копійки виконувати злочинні накази, руйнуючи природу, серед якої живуть. Це свідчить про низький рівень екологічної культури. Автор намагається показати це на тлі відсутності матеріальних благ й фінансових можливостей громади.

Мирослав не виявляє власних екоініціатив, але разом з батьком підтримують позицію матері, яка вирушила на гору Кичеру тому, що досліджує незаконні вирубки лісу. В творі описано екологічну катастрофу, спричинену вирубкою лісів у горах: «завал який спершу здавався невеликим, за схилом гори відкрився у всій своїй красі: здавалося, ніби посеред лісу поставили великий похилий стадіон, і завалили його безмірно уже висохлих довгих дерев» [8, с. 109]; «ці лісопильні маніяки оголюють схили і потім дощі змивають беззахисний ґрунт і гине частина лісу довкола» [8, с. 190]. Мирослава теж хвилює ця екопроблема, адже в поході він усвідомлює не лише красу, а й важливість збереження природи.

В образі Мирослава письменник показує зміну ставлення дитини до навколишнього світу, природи і ціннісних пріоритетів. У поході хлопець починає захоплюватися красою гір і констатує: «Бо найбільший подарунок я отримав тут. Навіть не те, щоб отримав, а обмінявся – шматок мого серця лишився в Карпатах, а крихітка гір засіла глибоко в мені» [8, с. 224].

Повісті А. Бачинського та В. Полянка, наслідуючи традиції художньої дитячої літератури, закінчуються щасливо. Чорну діброву вдалося врятувати й зберегти, а жолуді зі зрубаного дуба-патріарха мають посадити та вирощувати Роман та Ірина. Аналогічне вирішення екопроблеми і в повісті «Приборкання Кичери». На місці зрубаних дерев на горі Кичері у Карпатах сестра Катерини, яка працює в державній організації з відновлення лісів, обіцяє посадити нові. Але насправді це все не

відбувається так швидко у реальності, бо вирубано не тільки дерева, а знищено всю екосистему.

Висновки. У результаті екокритичного аналізу повістей Галини Пагутяк, Андрія Бачинського та Віктора Полянка зауважуємо, що автори розкривають різні аспекти взаємодії людини з природою та відображають актуальні екологічні проблеми через літературні образи й сюжети. Питання людської відповідальності за збереження довкілля стоїть надто гостро. Важливу роль у захисті природи відіграють діти-персонажі – Доня, Роман, Мирослав.

Г. Пагутяк у повісті «Втечі звірів, або Новий бестіарій» поєднує реальний та фантастичний світи, створюючи образи реальних, міфічних і вигаданих тварин, що символізують гармонію та небезпеку зникнення видів через діяльність людини. Вона підкреслює важливість екоцентричних цінностей, адже захист природи та її відновлення має бути моральним обов'язком кожного члена суспільства. Через персонажів, таких як Доня та Каспар, авторка показує, як дитяча уява, прагнення до пізнання, любов до тварин і прояви емпатії до найменшої живої істоти можуть сприяти збереженню природної рівноваги.

А. Бачинський та В. Полянко в пригодницьких повістях звертаються до проблеми знищення природних ресурсів з іншої перспективи, використовуючи здебільшого реалістичні образи та ситуації. Висвітлення екологічних конфліктів, що виникають через порушення природних процесів, супроводжує показ того, як герої намагаються вирішити їх, як змінюються суспільні настрої, а екоініціативи юних підхоплює вся громада.

Екокритичний підхід у дослідженні дитячої літератури, в тому числі через призму аналізу казкових і реалістичних наративів, дозволяє не лише виявити художні особливості репрезентації актуальних екологічних проблем, а й засвоїти уроки відповідального ставлення до природи, що є важливим для формування екологічної свідомості у дітей.

Література:

1. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія / пер. з англ. О.Погинайко; наук. ред. Р. Семків. Київ : Смолоскип, 2008. 360 с.
2. Бачинський А. Примари Чорної діброви. Львів: ВСЛ, 2022. 176 с.
3. Качак Т. Тенденції розвитку української прози для дітей та юнацтва початку ХХІ ст. Київ: Академвидав, 2018. 320 с.
4. Кизилова В. Екологічна казка в системі української літератури для дітей і юнацтва: типологія, функції. *Причорноморські філологічні студії*. 2024. № 5. С. 51-59. <https://doi.org/10.32782/bsps-2024.5.7>
5. Куманська Ю. Екологічні аспекти сучасної літератури для дітей (на матеріалі прози З. Мензатюк, О. Ільченка, І. Андрусяка). Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. 20 с.

6. Марченко Н. Віктор Полянко. Приборкання Кичери. *Ключ*. URL: <https://chl.kiev.ua/KEY/Books/ShowBook/811>
7. Пагутяк Г. Втеча звірів, або Новий бестіарій: казкова повість. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2006. 240 с.
8. Полянко В. Приборкання Кичери. К.: Ліра-К, 2022. 232 с.
9. Cocinos, Christopher. What is Ecocriticism? In *Definition Ecocritical Theory and Practice. Sixteen Position Papers from the 1994 Western Literature Association Meeting Salt Lake City, Utah-6 October 1994*. https://www.asle.org/wp-content/uploads/ASLE_Primer_DefiningEcocrit.pdf
10. Dean, Thomas K. What Is Eco-Criticism? In *Definition Ecocritical Theory and Practice. Sixteen Position Papers from the 1994 Western Literature Association Meeting Salt Lake City, Utah-6 October 1994*. https://www.asle.org/wp-content/uploads/ASLE_Primer_DefiningEcocrit.pdf
11. Vardanian, M. Reading Chernobyl Catastrophe Within Ecofiction. *Children's Literature in Education*. 2022. Vol. 1 (53). P. 1–17. <https://doi.org/10.1007/s10583-021-09437-w>
12. Vardanian M., Dyrda I., Kirieieva, M. *Cultural Memory of Chernobyl in Literature and Fine Arts (in Case of a Picturebook "The Flowers beside the Fourth Reactor" by K. Mikhalitsyna and Paintings by M. Prymachenko)*. ACNS Conference Series: Social Sciences and Humanities: 2nd International Conference on New Trends in Linguistics, Literature and Language Education (3L-Edu 2022) 18 May 2022, Kryvyi Rih, Ukraine, Article 03003. 2023. <https://doi.org/10.55056/cs-ssh/3/03003>

References:

1. Barry, P. (2008). *Introduction to theory: Literary studies and cultural studies* (O. Pohynayko, Trans.; R. Semkiv, Ed.). Kyiv: Smoloskyp [in Ukrainian].
2. Bachynskiy, A. (2022). *Prymary Chornoj dibrovy [Ghosts of Black Oak Wood]*. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva [in Ukrainian].
3. Kachak, T. (2018). *Tendentsii rozvytku ukrainskoi prozy dlia ditei ta yunatstva pochatku XXI st. [Trends in the development of Ukrainian prose for children and youth at the beginning of the 21st century]*. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].
4. Kyzlyova, V. (2024). *The ecological fairy tale in the system of Ukrainian literature for children and youth: Typology and functions*. *Black Sea Philological Studies*, 5, 51-59. <https://doi.org/10.32782/bsps-2024.5.7> [in Ukrainian].
5. Kumanska, Ju. (2021). *Ecological aspects of modern literature for children (on the material of prose by Z. Menzatiuk, O. Ilchenko, I. Andrusiak)*. *Candidate's thesis*. Ternopil: Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University [in Ukrainian].
6. Marchenko, N. (2023). Viktor Polyanko. Taming of the Kychera. *Key*. Retrieved from <https://chl.kiev.ua/KEY/Books/ShowBook/811> [in Ukrainian].
7. Pahutyak, H. (2006). *Vtecha zviriv, abo novyi bestiarii: kazkova povist' [The Escape of Animals, or the New Bestiary: A Fairy Tale Novel]*. Kyiv: A-BA-BA-HA-LA-MA-HA [in Ukrainian].
8. Polianko, V. (2022). *Pryborkannia Kychery [Taming of Kychera]*. Kyiv: Lira-K [in Ukrainian].
9. Cocinos, Ch. (1994). What is Ecocriticism? In *Definition Ecocritical Theory and Practice. Sixteen Position Papers from the 1994 Western Literature Association Meeting Salt Lake City, Utah-6 October 1994*. Retrieved from https://www.asle.org/wp-content/uploads/ASLE_Primer_DefiningEcocrit.pdf

10. Dean, Thomas K. (1994). What Is Eco-Criticism? In *Definition Ecocritical Theory and Practice. Sixteen Position Papers from the 1994 Western Literature Association Meeting Salt Lake City, Utah-6 October 1994*. Retrieved from https://www.asle.org/wp-content/uploads/ASLE_Primer_DefiningEcocrit.pdf

11. Vardanian, M. (2022). Reading Chornobyl Catastrophe Within Ecofiction. *Children's Literature in Education* 1 (53): 1–17. <https://doi.org/10.1007/s10583-021-09437-w>

12. Vardanian M., Dyrda I., Kirieieva, M. (2023). *Cultural Memory of Chornobyl in Literature and Fine Arts (in Case of a Picturebook "The Flowers beside the Fourth Reactor" by K. Mikhalitsyna and Paintings by M. Prymachenko)*. *ACNS Conference Series: Social Sciences and Humanities: 2nd International Conference on New Trends in Linguistics, Literature and Language Education (3L-Edu 2022) 18 May 2022, Kryvyi Rih, Ukraine*, Article 03003. <https://doi.org/10.55056/cs-ssh/3/03003>